

SORUMLULUK DUYGUSU VE DAVRANIŞI ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ GÜVENİRLİĞİ VE GEÇERLİĞİ¹

Yener ÖZEN²

ÖZET

Bu çalışmada, Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği (SDDÖ) tanıtılmıştır. SDDÖ, Türk toplumu için geliştirilmiş bir ölçektir. Pilot çalışma niteliğinde olan bu çalışmada, SDDÖ'nin güvenilirlik ve geçerliği ile ilgili bulgular sunulmuştur. SDDÖ'nin Cronbach Alpha ile hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0.82 bulunmuştur. Conrad ve Hedin'in geliştirdiği Kişisel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği ile SDDÖ arasında 0.69 korelasyon gözlenmiştir. Geliştirilmesine devam edilecek olan SDDÖ'nin kullanılabilirliği tartışılmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Sorumluluk Duygusu ve Davranışı, Sorumluluk

SENSE OF RESPONSIBILITY AND BEHAVIOR SCALE DEVELOPMENT, VALIDITY AND RELIABILITY

ABSTRACT

In this study, Responsibility Feeling and Behaviors Scale which is developed for Turkish population is introduced. in this pilot study, the reliability and validity data are presented. The Cronbach Alpha of Responsibility Feeling and Behaviors Scale (RFBS) is 0.82. The validity coefficient between RFBS and Individual and Social Responsibility Scale developed by Conrad and Hedin is 0.69. Later, Responsibility Feeling, Behaviors Scale Scale's usage is discussed and some suggestions are made.

Keywords: Responsibility Feeling and Behaviors, Responsibility

¹ 19. Eğitim Bilimleri Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Ekim, 2011, Lefkoşa/KKTC

² Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

Ölçme ve Değerlendirme ABD Başkanı, e-posta: yenerozen@gmail.com, yenerozen@erzincan.edu.tr

GİRİŞ

Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği (SDDÖ)'nin geliştirilmesinin amacı, bireyin yaşamda sorumluluk duygusunun, yaşamı ne derece etkilediğini ve davranışa ne derece yansıdığını ölçmektir. Yaşamda karşılaşılan sosyal durumlar karşısında yaşanan sorumluluk duygusu düzeyi ve buna bağlı olarak sorumluluk davranış düzeyinin derecelendirilmesini oluşturmaktır. Duygu boyutu sosyal durumlarda yaşanan sorumluluk duygusunu ifade ederken, davranış boyutu da bu duyguya bağlı olarak gerçekleşen sorumluluk davranışının yaşanma sıklığını ifade eder.

Sorumluluk kavramı birçok yazar ve araştırmacı tarafından, kişinin kendi davranışlarının veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın farkında olması ve davranışlarının ve durumların sonuçlarını üstlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, kişinin kendi davranışlarının ve yetki alanına giren olayın sorumluluğunu hem ahlaki, hem de yasal boyutta üstlenmesi beklenmektedir (Glover, 1970). Bir başka tanımlamada ise sorumluluk, seçimler yapmak ve bu seçimlerin sonucunu ve etkilerini kabullenmek olarak tarif edilmiştir (Popkin, 1987). Lickona (1991) ise sorumluluğu ahlakın aktif yanı olarak tanımlamıştır. Kişinin kendisine ve başkalarına özen ve bakım göstermesini, yükümlülüklerini yerine getirmesini, toplumsal sürece katılmasını, acıları dindirmeye çalışmasını ve de daha iyi bir dünya için çaba harcamasını sorumluluk olarak tanımlamıştır.

Sorumluluk konusu ile ilgili yapılan araştırmalara ve literatüre baktığımızda sorumluluk bazı kaynaklarda bireysel ve sosyal sorumluluk olarak ayrıldığını (Nelson ve Low, 2004). Bazı kaynaklar sorumluluğu duygu (Berkowitz 1963; Başaran, 2002). Diğer araştırmacılar beceri olarak ele almışlardır (Chamberlin, 1994; Jenkins, 1994; Ellenburg, 2001). Bazıları da Kişisel özellik ve karakter olarak tanımlamışlardır (Yalom, 2001; Ruyter, 2002). Ayrıca sorumluluk ile bazı çeşitli değişkenler arasında yakın bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Sorumluluk ile sosyal sınıf (Berkowitz ve Lutterman, 1968; Chebat, 1968) denetim odağı (Phares 1976; Kumchy ve Sayer, 1980) ve akademik başarı (Wentzel, 1991; Taylı, 2006; Golzar, 2006) ayrıca sorumlu bireylerin içten denetimli ve akademik başarılarının yüksek olduğu bulunmuştur (Önal, 2005; Taylı, 2006; Golzar, 2006). Yapılan Sorumluluk Eğitimi Programları ile de sorumluluğun öğretiler bir

davranış olduğunu göstermişlerdir (Petersen,1992; Jenkins, 1994; Lickel, Schamer ve Hamilton, 2003; Glasser, 2005; Önal 2005; Taylı, 2006).

I. YÖNTEM

Bu bölümde denekler, ölçme araçları ve verilerin analiz üzerinde durulmuştur.

A. Denekler

SDDÖ'nin elde edilen son formu üzerindeki güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Erzincan 75.Yıl İlköğretim Okulu ile Fatih İlköğretim Okulunun sekizinci sınıf öğrencilerinden 248'i üzerinde uygulanmıştır.

B. Araçlar

Bu çalışmada, geliştirilmekte olan Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği (SDDÖ) tanıtılmış ve SDDÖ'nin benzer ölçekler geçerliliği için Conrad ve Hedin'in (1981) geliştirmiş olduğu ve Türkçeye uyarlaması Taylı (2005) tarafından yapılan Kişisel ve Sosyal Sorumluluk ölçeği (11-17 yaş) kullanılmıştır. Aşağıda SDDÖ tanıtılmıştır.

1. Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği (SDDÖ)

Ülkemiz koşullarında geliştirilmiş olan Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği (SDDÖ), bireye günlük hayatta yaşadığımız sosyal durumlar verilmiştir. Envanter, sosyal durumlar karşısında, duyulan sorumluluk bilincini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Her madde, hem sorumluluğun duygu boyutunu, hem de davranış boyutunu değerlendirmeye yöneliktir.

Bu ölçek A.B.D ki sorumluluk üzerine yapılmış çalışmalar, okul uygulama modelleri taranarak Özen (2008) tarafından geliştirilmiş ve geliştirme aşamasında, yazılımında ve maddelerin sıralamasında uzman görüşüne başvurulmuştur.

Bu ölçekte 18 sosyal durum karşısında yaşanan sorumluluk duygu düzeyi ve buna bağlı olarak sorumluluk davranış düzeyinin derecelendirilmesinden oluşmaktadır. Duygu boyutu sosyal durumlarda yaşanan sorumluluk duygusunu ifade ederken, davranış boyutu da bu

duyguya bağlı olarak gerçekleşen sorumluluk davranışının yaşanma sıklığını ifade eder. Böylece yaşamda sorumluluk duygusunun, yaşamı ne derece etkilediğini ve davranışa ne derece yansıdığını ölçmektedir.

Ölçek dörtlü derecelendirilme ölçeği olarak uzmanlar tarafından yarı yapılandırılmış görüşmeler ile doldurulabileceği gibi -özellikle küçük öğrenciler için- bireylerin kendisine verilerek de değerlendirilebilen (self-report) bir ölçektir.

Ölçeğin cevaplanmasında 4 dereceli yanıt şıkları duygu düzeyi için “Her Zaman Sorumluluk Duyarımdan, “Hiç Bir Zaman Sorumluluk Duymama doğru giden şekilde olup, duyguya bağlı davranış düzeyi için; “Her Zaman Sorumlu Davranarımdan, “Hiç Bir Zaman Sorumlu Davranmama” giden şekildedir.

Ölçeğin puanlanması, ölçeğin duygu ve davranış ve davranış boyutlarından alınan puanların toplanması ile yapılmıştır. Bunun için a’ya 4, b’ye 3, c’ye 2 ve d’ye 1 verilmiştir. Ölçekten alınan en düşük puan 18 en yüksek puan 72’dir. Genel guruptan elde edilen puanın aritmetik ortalaması bulunur ve ortalamanın altındakiler için sorumluluk duygusu ve davranışı düşüktür denilebilir.

2. SDDÖ’nin Geliştirilmesi

Sorumluluktan yaşamın her döneminde ve her konumunda sıklıkla bahsedilmekte, kültürlerce desteklenmekte ve öğretilmeye çalışılmaktadır. Sorumluluk öğretilbilir ve geliştirilebilir bir kişilik özelliği olduğu için verilen sorumluluk eğitiminin etkili olup olmadığını ölçmek için uygun ölçme aracına gerek duyulmaktadır. Bu araştırmada, kısmen de olsa bu eksikliği gidermek ve ilerdeki araştırmalara uygun ölçme aracını geliştirmek, ayrıca sorumluluk üzerinde hangi etmenlerin etkili olduğunu belirlemek amacıyla, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerine yönelik sorumluluk ölçeği geliştirmek ve onların sorumluluk düzeylerinin farklı değişkenlere göre değişip değişmediğini belirlemek amaçlanmıştır.

Sorumluluğun öğretilmesinin temelinde çocuğun iç kontrol becerisini geliştirmesine ve çevresine uyum sağlamasına yönelik olan disiplin yatmaktadır, iyi bir eğitim ve disiplin yöntemlerini uygun şekillerde kullanma ile çocuklar öz - kontrol, kurallara uyma, öz yeterlik gibi beceriler geliştirebilirler (Chemberlin, 1994). Bu nedenle ailenin yanı sıra, sosyal kuruluşlar ve

özellikle de okullar doğrudan öğrenim veya model olma yoluyla sosyal kuralları çocuklara öğretmelidirler. Öğrenim veya model alma yoluyla öğrenciler birer sorumlu yetişkin olabilirler (Ellenburg, 2001).

Yapılan literatür taraması sonucunda, sorumluluk ile ilgili yapılan araştırma sayısı çok azdır. Türkiye içinde sosyal sorumluluk ile ilgili birkaç betimsel araştırma (Karataş, 2001; Kurt, 2001) ve ayrıca İlköğretim 5. Sınıflar için Golzar (2006) Sorumluluk Ölçeği geliştirmiştir. Yine Conrad ve Hedin 'in Kişisel ve Sosyal Sorumluluk Ölçeği Taylı (2005) tarafından uyarlaması yapılmıştır. Önal (2005) tarafından yine lise öğrencilerine Sosyal Sorumluluk Ölçeği geliştirme çalışması mevcuttur. Özen (2008) tarafından İç Denetimsel Sorumluluk ve Dış Denetimsel Sorumluluk Ölçeği vardır. Ancak İlköğretim ikinci kademeye (6.7.8. Sınıflar) yönelik herhangi bir ölçek ve araştırma mevcut değildir. Bu nedenle öğrencilerin sorumluluk duygusu ve davranış düzeylerini tespit etmek, sorumluluğun hangi etmenlerden etkilendiğini ortaya koymak, yapılması planlanan olası sorumluluk eğitimlerinin etkinliğini sınamak için, bu çalışmanın alandaki önemli bir boşluğu kapatacağı ve ilerdeki araştırmalara ışık tutacağı umulmaktadır.

Bu amaçla geliştirilen SDDÖ'nin maddelerinin oluşturulması için önce, üniversite üçüncü sınıf öğrencilerinden 70, İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinden 64, lise öğrencilerinden 55, öğretmenlerden 45, Emniyet müdürlüğünde görevli rütbeli personelden (komiser yardımcısı ve üstü) 60 kişiye, "sizce sorumluluk nedir?", "Sizce sorumluluk duygusu nedir?", "Sizce sorumlu davranış nedir?" sorularını cevaplandırmaları istenmiştir. Bu açık uçlu sorulara verilen cevaplar sınıflandırılmış ve 70 madde oluşturulmuştur. Bu maddeler Eğitim Bilimleri Bölümü ile Psikolojik Danışma ve Rehberlik A.B.D'li öğretim elamanlarından 15 kişilik uzman gruba verilerek, cümlelerin sorumluluk duygusu ve davranışı ile ne derecede ilgili olduğu sorulmuştur. Uzmanlardan gelen öneri ve eleştiriler doğrultusunda düzenlemeler yapılmıştır. Bu form ilköğretim sekizinci sınıftan 123 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanmış, uygulamadan elde edilen puanlar kullanılarak, alt ve üst grup ortalamaların arasındaki farkın test edilmesine dayalı olarak madde analizi (Özgüven, 1995; Tezbaşaran, 1996) yapılmış ve ölçeğin iki alt ölçeği için analizin birinci boyutunda .001 düzeyinde manidar çıkan maddeler seçilmiştir. Böylece ölçek için ortak görünen 33 madde belirlenmiştir. Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı yolu ile ölçeğin tümüne ilişkin güvenirlik katsayısı bulunmuştur (.82). Ölçekte madde

ayrıcılık indeksi .30 altında olan maddeler elenir (Büyüköztürk, 2006) Ölçekte madde ayırt edicilik indeksi .35 olarak alınmıştır. Verimax dikey döndürme işlemi yapılarak ölçek iki alt ölçeğe dönüştürüldü ve madde ayırt edicilik indeksi .35alındı ve elde 18 maddelik bir ölçek elde edildi. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı duygu boyutu için .860, davranış boyutu için .84 olarak bulundu.

3. Cevaplama ve Puanlama

Bu ölçekte 18 sosyal durum karşısında yaşanan sorumluluk duygu düzeyi ve buna bağlı olarak sorumluluk davranış düzeyinin derecelendirilmesinden oluşmaktadır. Duygu boyutu sosyal durumlarda yaşanan sorumluluk duygusunu ifade ederken, davranış boyutu da bu duyguya bağlı olarak gerçekleşen sorumluluk davranışının yaşanma sıklığını ifade eder. Böylece yaşamda sorumluluk duygusunun, yaşamı ne derece etkilediğini ve davranışa ne derece yansıdığını ölçmektedir.

Ölçek dörtlü derecelendirilme ölçeği olarak uzmanlar tarafından yarı yapılandırılmış görüşmeler ile doldurulabileceği gibi -özellikle küçük öğrenciler için- bireylerin kendisine verilerek de değerlendirilebilen (self-report) bir ölçektir.

Ölçeğin cevaplanmasında 4 dereceli yanıt şıkları duygu düzeyi için “Her Zaman Sorumluluk Duyarımdan, “Hiç Bir Zaman Sorumluluk Duymama doğru giden şekilde olup, duyguya bağlı davranış düzeyi için; “Her Zaman Sorumlu Davranarımdan, "Hiç Bir Zaman Sorumlu Davranmama” giden şekildedir.

Ölçeğin puanlanması, ölçeğin duygu ve davranış ve davranış boyutlarından alınan puanların toplanması ile yapılmıştır. Bunun için a'ya 4, b'ye 3, c'ye 2 ve d'ye 1 verilmiştir. Ölçekten alınan en düşük puan 18 en yüksek puan 72'dir. Genel guruptan elde edilen puanın aritmetik ortalaması bulunur ve ortalamanın altındakiler için sorumluluk duygusu ve davranışı düşüktür denilebilir.

4. SDDÖ'ni Kimler Ne Amaçla Kullanabilir?

SDDÖ'ni başta psikolojik danışmanlar gerektiğinde danışanın sorumluluk düzeyini ve duygunun davranışa yansıma düzeyini belirlemek amacıyla kullanabilirler. Araştırmacılar

bireylerin sorumluluk düzeyleri ile sorumlulukla ilgili diğer değişenlerin arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla kullanabilirler. SDDÖ çok amaçla birçok kimse tarafından kullanılabilir ölçektir.

C. Verilerin Analizi

SDDÖ'nin geliştirilmesi çalışmalarında maddelerin seçimi amacıyla faktör analizi yapılmış, SDDÖ'nin güvenilirlik katsayısını bulmak için deneklerin sorumluluk duygu ve davranış puanları üzerinde Cronbach Alpha uygulanmıştır. SDDÖ'nin geçerliliği ise aynı grubun SDDÖ ile Conrad ve Hedin tarafından geliştirilen ve Taylı (2005) tarafından uyarlanan Kişisel ve Sosyal Sorumluluk ölçeğinden aldığı puanlar üzerinden Pearson korelasyon katsayısının hesaplanmasıyla bulunmuştur.

II. BULGULAR

Bu bölümde SDDÖ ile ilgili olarak yapılan faktör analizi sonuçları ile SDDÖ'nin güvenilirliğine ve geçerliğine ilişkin bulgular verilmiştir.

A. SDDÖ'ne İlişkin Yapılan Faktör Analizi

SDDÖ'nin son formu üzerinde, 123 ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinden elde edilen puanlar kullanılarak yapılan faktör analizi sonuçları Tablo-1'de verilmiştir. Burada SDDÖ'de yer alan 18 maddeden her birinin, iki alt ölçeğe ilişkin birinci boyuttaki faktör yükleri sunulmuştur.

Faktör analizi sonuçlarında da anlaşılacağı gibi SDDÖ'de yer alan her bir maddenin alt ölçekler boyutundaki faktör yükleri oldukça yüksektir. Bu sonuçlar, her maddenin ölçmek istediği özelliği ölçtüğünü, başka bir deyişle, her maddenin toplam test içinde önemli bir ağırlığa sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo-1: SDDÖ'ne İlişkin Yapılan Faktör Analizi Sonuçları

dav16	0,827	
dav18	0,557	
dav19	0,492	
dav2	0,469	
dav20	0,582	
dav24	0,655	
dav29	0,489	
dav30	0,560	
dav33	0,360	
dav11		0,676
dav32		0,641
dav12		0,550
dav9		0,545
dav1		0,499
dav25		0,482
dav21		0,461
dav8		0,421
dav7		0,404
duy1	0,374	
duy24	0,637	
duy16	0,627	
duy18	0,658	
duy19	0,600	
duy2	0,538	
duy20	0,723	
duy25	0,448	
duy29	0,507	
duy30	0,481	
duy33	0,607	
duy8	0,473	
duy11		0,758
duy12		0,515
duy21		0,643
duy32		0,633
duy7		0,505
duy9		0,696

Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek üzere yapılan faktör analizinde, temel bileşenler analiziyle, faktör sınırlaması getirmeksizin yapılan analiz sonucunda döndürülmemiş faktör analizinde duygu boyutunda 9 faktör görülüyor, davranış boyutunda ise dört faktör görülüyor.

Dört faktör ile açıklanabilen Varyans miktarı ise %49.2 oldukça iyi Faktörleri anlamlandırmakta ve anlam bütünlüğü oluşturmakta zorlanıldığı için, ölçeğin en fazla iki faktörlü olması gerektiğinden, iki faktörle sınırlandırılarak, varimax dik döndürme tekniği ile varyansın % 56,60' nı açıklayan bir yapıya ulaşılmıştır. Birinci faktör varyansın % 35,60'sını, ikinci faktör % 21'ini açıklamaktadır. Maddelerin faktör yükleri .36 ile .82 arasında değişmektedir.

Sorumluluk duygusunu ve davranışını ayrı ayrı ölçen bu ölçek Sorumluluk duygusunu ölçmeyi amaçlayan maddeler yine kendi içerisinde iki alt boyuta ayrılmaktadır. "Kendine Yönelik Sorumluluk Duygusu" ve "Başkalarına Yönelik Sorumluluk Duygusu"nu ölçen 18 maddeden oluşmaktadır. İkinci alt boyut ise kendi içerisinde iki temel yapıyı ölçmeyi hedefleyen 18 maddelik diğer kısımdır. Bunlardan birincisi günlük yaşamdaki sorumlu davranma sıklığını ölçen "Kendine Yönelik Sorumlu Davranış" alt boyutu, diğeri sorumluluk konusunda kişinin "Başkalarına Yönelik Durumlarda Sorumluluk Duygusu". Ölçek gerçekte iki temel boyuttaki (Sorumluluk Duygusu ve Sorumlu Davranış), sorumluluk duygusunu ve bu duygunun davranışa yansıma durumunu ölçmektedir.

B. SDDÖ'nin Güvenirliği

SDDÖ'nin son formu üzerindeki güvenirlilik çalışması, Erzincan 75. Yıl ilköğretim okulu ile Fatih ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencileri arasından seçkisiz olarak alınan 123 öğrenciden alınan puanlar üzerinde yapılmıştır. SDDÖ, Likert tipi olması nedeniyle ölçeğin tümü ve alt ölçeklerine ilişkin güvenirlilik çalışması Cronbach Alpha güvenirlilik katsayısı yolu ile yapılmıştır. Çalışma sonucunda, Alpha güvenirlilik katsayısı ölçeğin Duygu boyutu = 0.85; davranış boyutu= 0.77 olarak bulunmuştur. Elde edilen güvenirlilik katsayıları ölçeğin güvenle kullanılabileceğini göstermektedir.

C. SDDÖ'nin Geçerliği

SDDÖ'nin geçerliği benzer ölçekler geçerliği yöntemi ile incelenmiştir. Erzincan 75. Yıl ilköğretim okulu ile Fatih ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencileri arasında seçkisiz olarak alınan 123 öğrenciye SDDÖ ile birlikte Conrad ve Hedin'in tarafından geliştirilen Kişisel ve Sosyal Sorumluluk ölçeği verilmiştir. Her iki ölçeğin toplam puanları ile alt ölçeklerine

ilişkin puanlar arasında korelasyon “Pearson Korelasyon Katsayısı” yolu ile bulunmuştur. İki ölçekten elde edilen korelasyonlar Tablo-2’de verilmiştir.

**Tablo 2. SDDÖ ile Conrad Ve Hedin’in
Kişisel Ve Sosyal Sorumluluk Ölçeğine İlişkin Korelasyonlar**

	S D D Ö		SDDÖ TOPLAM
	DUYGU	DAVRANIŞ	
Conrad ve Hedin’in KSS Ölçeği			
KİŞİSEL	0.78	0.59	
SOSYAL	0.58	0.43	
K S S Ö (TOP)	0.59	0.55	0.69
SDDÖ Toplam	0.69	0.71	100

Tablo 2’de görüleceği gibi, iki ölçeğin toplamı puanları arasında 0.69 korelasyon bulunmuştur. Yine, Kişisel Sorumluluk ile Sorumlu Davranış alt ölçekleri arasında 0.78; Kişisel Sorumluluk ile Sorumluluk Duygusu alt ölçekleri arasında 0.59; Sosyal Sorumluluk ile Sorumlu Davranış alt ölçekleri arasında 0.58; Sosyal Sorumluluk ile Sorumluluk Duygusu alt ölçekleri arasında 0.43 korelasyonlar bulunmuştur. Ayrıca, SDDÖ’nin toplam puanı ile alt ölçeklerden elde puanlar arasında da yüksek korelasyonlar bulunmuştur. Bu bulgular ve genel olarak iki ölçek arasında 0.69 korelasyon SDDÖ’nin geçerliliğinin işareti olarak kabul edilebilir.

SDDÖ’nin geçerliliğine ikinci bir kanıt olarak da Tablo 1’in sonuçları gösterilebilir. Tablo 1’den anlaşılacağı gibi, SDDÖ’ne ilişkin yapılan faktör analizi sonuçlarının her alt ölçek düzeyinde ve birinci boyutta yüksek çıkmış olması (.000’ın üzerinde) ve ayrıca Cronbach Alpha ile hesaplanan ölçeğin tümüne ilişkin güvenilirlik katsayısının ($r_x = 0.82$) ölçek maddelerinin ölçmek istediği özelliği ölçtüğünü, yani ölçeğin homojen olduğunu göstermektedir. Bu özellikleriyle, ölçeğin yapı geçerliğine sahip olduğu da söylenebilir.

TARTIŞMA ÖNERİLER VE SONUÇ

SDDÖ’nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinden elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır. SDDÖ’nin 10 yaş ve üzerindeki herkese

uygulanabilmesi amaçlanabilir. Bu nedenle, ölçeğin değişik yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi ve meslekten gruplara uygulanarak güvenirlilik ve geçerliği kontrol edilebilir.

SDDÖ'de iki alt ölçek bulunmaktadır. Psikolojik danışmanlar, araştırmacılar, eğitimciler, sosyal psikologlar ve diğer uygulamacılar kendi amaçları çerçevesinde SDDÖ'nin alt ölçeklerini ayrı ayrı kullanabilirler.

Geliştirilmesine devam edilecek olan SDDÖ, Likert tipi dörtlü derecelendirilmiş bir ölçektir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında, başlangıçta beşli derecelendirme düşünülmüş, daha sonra, küçük yaştaki deneklere de uygulanabilmesi dikkate alınarak beşli derecelendirmeden vazgeçilmiştir. SDDÖ'nin özellikle öğrencilere uygulanarak, öğrencilerin sorumluluk duygusu ve davranışa yansımaları belirlenmeli, sorumluluktan ne anladıkları belirlenmeli, gelişimsel rehberlik çerçevesinde hizmet sunan "rehber öğretmen"lerin işini kolaylaştırabilir. Bireyi tanımının en temel ilkelerinden birisi, birey hakkında elde edilen bilgilerin bireyin gelişmesi veya bir sorununun çözümüne katkı sağlamak amacıyla kullanılmasıdır. Psikolojik danışma sürecinde, ihtiyaç duyulduğunda, SDDÖ danışana uygulanabilir. Böylece düşük sorumluluk duygusu ve davranışının nedeni, olumsuz etkilerini danışanın görmesine yardım edilebilir. Sorumluluk duygusu ve davranışının düşüklüğü danışan ve dış faktörlerden kaynaklanan nedenleri üzerinde durulabilir, bunun sonucunda danışanın kendi sorunlarıyla başa çıkabilmesi için sorumluluğun kaynaklarından yararlanma becerisi kazanmasına yardım edilebilir.

SDDÖ'nin geçerlik ve güvenirliliğine ilişkin ilk bulgular, SDDÖ'nin güvenirliliğine ve geçerliğine kanıt sayılabilecek niteliktedir. Ancak, ölçeğin güvenirlilik ve geçerliğine ilişkin yeni kanıtların araştırılması yararlı olabilir. SDDÖ'nin geliştirilmesine devam edilecek ve çeşitli kuramsal yaklaşımları temel alan Sorumluluk Eğitimi programları hazırlanacaktır.

KAYNAKLAR

- Bolay, H.S. (1996). Felsefi Doktrinler Ve Terimler Sözlüğü, 6. Baskı, Akçağ Yayıncılık. Ankara, 415s
- Büyüköztürk, Ş. (2004). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. PEGAM A Yayınları. Ankara, 180s

-
- Berkowitz, L. D. (1963). "Responsibility and Dependency", *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66, 429 – 436.
- Berkowitz, L. ve Lutterman, K. (1968). "The traditional Socially Responsible Personality", *Public Opinion Quarterly*. 32,: 169-185.
- Cevizci, A. (1997). Felsefe sözlüğü, Genişletilmiş 2.Baskı, Ekin Yayınları, Ankara, 1896s
- Chamberlin, L.J. (1994). "Developing Responsibility In Today's Students". *Clearing House*, 67, 4,: 204 - 206.
- Chebat, J. (1968), "Social Responsibility, Locus of Control and Social Class", *Journal of Social Psychology*, 129 (4), 1
- Conrad, D. ve Hedin, D. (1982). *Instrument and Scoring Guide of the Experimental Education Evaluation Project*. Minnesota: Center for Youth Development and Research., p313
- Cüceloğlu, D. (1996). İçimizdeki Çocuk. İstanbul: Remzi Yayınevi, 256s
- Ellenburg, F.C. (2001). "Society And Schoole Must Teach Responsible Behavior", *Educational Administration*, 106,1,: 9-11.
- Glasser, W. (1975), *Reality Therapy*. New York, Hagerstown, San francisco, London: Harper and Row Publishers, p170
- Glasser, W. (1999). *Kişisel Özgürlüğün Psikolojisi*. İstanbul: Hayat Yayıncılık, 366s
- Glasser, W. (2002). "The Effect of a Reality Therapy Program on the Responsibility for Elementary Shool Children in Korea" *International Journal of Reality Therapy*, XXII, 1,: 33-38.
- Glasser, W. (2005). *Respponsibility, Respect and Relationships: Creating Emotionally Safe Classrooms*, Quality Educational Programs, Inc., p188
- Glover, J.(1970). *On responsibility*. New York : Humanities Pres, p96
- Golzar, F.A. (2006). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Sorumluluk Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Sorumluluk Düzeylerinin Cinsiyet, Denetim Odağı ve Akademik Başarıya Göre İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara

-
- Karataş, F. (2001) "Ergenlik Dönemindeki Gençlerde Sosyal sorumluluk, Demokratik Düşünce ve Başkalarını kabullenme Değişkenleri Arasındaki ilişkilerin İncelenmesi". (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kumchy, C. I. ve L. A. Sayer. (1980)."Locus of control in a delinquent adolescent population". Psychological Reports, (3, Pt2), Jun:1307-1310.
- Nelson, D. B. ve Low, G. R. (2004) .*Personal Responsibility Map (PRM)*, Oakwood Solutions, LLC, p336
- Önal, Ş. (2005). Bir Sorumluluk Eğitim Programının Lise Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sorumluluk Düzeylerine Etkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa
- Özen, Y. (2001). Yarına Kalmak Adına "Sorumluluk Eğitimi". Nobel Yayınevi. Ankara, 151s
- Özguven, İ.E. (1995). Psikolojik Testler. PDREM Yayınları. Ankara, 430s
- Phares, E.J. (1976). Locus Of Control A Personality Determinant Of Behavior. Morritown, N,J, General Learning Pres., p83
- Rotter, J. B. (1966) "Generalized Expectancies for Internal Versus External Locus of Control of Reinforcement", *Psychological Monographs*, 80,: 56 -67.
- Taylı, A. (2006). "Akran Yardımcılığı Uygulaması Aracılığıyla Lise Öğrencilerinde Kişisel Ve Sosyal Sorumluluğun Arttırılması". (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara
- Tezbaşaran, A.A. (1996). Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu. Psikologlar Derneği Yayınları. Ankara, 55s
- Yalom, I. (1980). Varoluşçu Psikoterapi. (çev: Zeliha İyidoğan Babayiğit,2001), Kabalcı Yayınevi., 768s

SORUMLULUK DUYGUSU VE DAVRANIŞI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Açıklama: Bu envanterde, günlük hayatta yaşadığımız sosyal durumlar verilmiştir. Envanter, sosyal durumlar karşısında, duyulan sorumluluk bilincini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıda belirtilen, ifadeler karşısında genel duygu ve davranışınızı, size uygun gelen düzeyde işaretleyiniz.

Her madde, hem sorumluluğun duygu boyutunu, hem de davranış boyutunu değerlendirmeye yöneliktir. İlk dört seçenek **duygu boyutunu** işaretlemeniz, diğer dört seçenek ise **davranış boyutunu** işaretlemeniz içindir.

	Her zaman	Sıklıkla	Çok nadir	Hiç bir zaman	Her zaman	Sıklıkla	Çok nadir	Hiç bir zaman
Örneğin: Eşyaları düzenli bir şekil de aldığı yere bırakma görevinde her zaman sorumluluk duyan ama sıklıkla sorumlu davranan bir durum için örnektir.								
Eşyalarımı düzenli bir şekil de aldığım yere bırakma görevinde	X					X		

Seçeneklerinden de size uygun olanı işaretleyiniz Envantere vereceğiniz içten yanıtlara teşekkür ederiz

	Sorumluluk Duyarım				Sorumlu Davranırım			
	Her zaman	Sıklıkla	Çok nadir	Hiç bir zaman	Her zaman	Sıklıkla	Çok nadir	Hiç bir zaman
1. Bana güvnen insanları hayal kırıklığına uğrattığımda								
2. Grup çalışmasında bana bir görev verildiğinde								
3. Okuldaki sorunları çözmek için bir şeyler yapma konusunda								
4. Verdiğim bir sözü tutma konusunda								
5. Arkadaşlarımın sorunlarını çözmeye yardımcı olma konusunda								
6. Birilerine karşılıksız yardım etme konusunda								
7. Sınıf arkadaşlarımın söylediklerini dikkate alma konusunda								
8. İşlerimi planlamam gerektiğinde								
9. Eşyalarımı düzenli bir şekilde kullanma konusunda								
10. Bir grupta görev almam gerektiğinde								
11. Öz bakım görevlerimi yerine getirme konusunda								
12. İnsanlara yardım derneklerine üye olma konusunda								
13. Emanet edilen bir eşyaya sahip çıkma konusunda								
14. Şehrimin ya da ülkemizin iyiliği için zaman ayırma konusunda								
15. Sınavlarımda başarılı olabilme konusunda								
16. Toplum içinde konuşurken duygularımı kontrol etme konusunda								
17. Toplumsal kurallara uymayan kişileri uyarma konusunda								
18. Randevularıma zamanında gitme konusunda								

Copyright of Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Science / Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi is the property of Gumushane University Electronic Journal of the Institute of Social Science and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.